

MUZEJSKI VJESNIK 7

GLASILO MUZEJA

SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

MUZEJSKI VJESNIK

**GLASILO MUZEJSKOG DRUŠTVA SJEVEROZAPADNE
HRVATSKE**

(Čakovec, Čazma, Grabrovnica, Kalinovec, Koprivnica, Križevci,
Trakošćan, Varaždin, Varaždinske Toplice i Virje)

UREDNIŠTVO

Vladimir Kalšan (glavni i odgovorni urednik), Ljubica Ramušćak,
Marina Šimek, Vlado Srimšček, Branimir Šimek (tehnički urednik)
Vladimira Pavić

Muzejski vjesnik izlazi povremeno, a najmanje jednom godišnje.
Rukopise ne honoriramo i ne vraćamo. Časopis solidarno financi-
raju muzeji sjeverozapadne Hrvatske.

NAKLADNIK

Muzej Međimurja — Čakovec

ZA NAKLADNIKA

Vladimir Kalšan

TISAK

TIZ »Zrinski« Čakovec, naklada 800 komada

BROJ 7 — OŽUJAK 1984.

GOD. VII

Za sadržaj priloga odgovaraju autori

SADRŽAJ:

ZAVIČAJNE ZBIRKE

— Franjo Horvatić: Zavičajne muzejske zbirke i problemi kadrova	3
— Zorko Marković: O stanju muzejskih zavičajnih zbirki i problemima u vezi s njima	4
— Marijan Špoljar: Diskusija o muzejskim zbirkama	6
— Martin Matiščin: O osnivanju i djelovanju zavičajnog muzeja Virje	8

MUZEOLOŠKA PITANJA I PROBLEMATIKA

— Dragutin Feletar: Za optimalniju mrežu muzeja u sjeverozap. Hrvatskoj	13
— Ivanka Štager: Stalni postav »Tito Varaždinu — Varaždin Titu« u Gradskom muzeju Varaždin — Odjelu Muzej narodne revolucije	19
— Dragutin Feletar: Kiparski atelier — radionica i učionica	22
— Jasna Tomičić: Obnova muzeja narodne revolucije	25
— Ljerka Šimunić: Suradnja Gradskog muzeja Varaždin i varaždinske industrije svile, konfekcije i kišobrana	27
— Jasna Tomičić: Stari grad	31
— Marijan Špoljar: U povodu izložbe »Tri situacije«	32
— Miroslav Klemm: O djelovanju galerije »Disk kočnice« u tvornici disk kočnica SOUR »Varteks« u Varaždinu	36
— Željko Tomičić: Međunarodni znanstveni simpozij ranosrednjevjekovne arheologije u Nitri	38

STRUČNI ČLANCI

— Božidar Gerić: Bilješke o rekognosciranju i iskapanjima arheoloških terena u bjelovarskom kraju 1983. godine	45
— Zoran Homen: Pokusno sondiranje na ranosrednjevjekovnoj nekropoli u Popovcu	49
— Zorko Marković: O nekim nejasnim pitanjima kronologije brončanog doba u sjevernoj Hrvatskoj	52
— Željko Tomičić: Sumarni osvrt na rezultate arheoloških istraživanja područja Međimurja u razdoblju od 1972 — 1982. (I)	56
— Marina Šimek: O važnom paleontološkom nalazu nedaleko Ludbrega	65
— Prilog: Metoda gipsanja in situ	72
— Željko Tomičić: Zaštitna arheološka istraživanja u Jurju u Trnju	81
— Željko Tomičić — Josip Vidović: Pokusna arheološka istraživanja naselja Goričan tijekom 1983. godine	84

— Josip Vidović — Željko Tomičić: Arheološka istraživanja u Goričanu 1983. godine	88
— Josip Vidović: Nastavak istraživanja perioda starijeg željeznog doba na lokalitetu Goričan '82	93
— Miroslav Klemm: Nekoliko planova Varaždina iz vlasništva Gradskog muzeja Varaždin	98
— Tomislav Đurić: Zaboravljena gotika Hrvatskog Zagorja — Sv. Jakov na Očuri	107
— Antun Stišćak: O jednom broju logoraša »Danice«	109
— Josip Fluksi: Dalmatinski narodni nakit u fundusu muzeja grada Koprivnice	113
— Josip Fluksi: Naprava za lov jazavaca	121
— Libuše Kašpar: Etnološka bibliografija novinskih članaka	122

VIJESTI

— Zorko Marković: Vrijedna knjiga o spomenicima kulture istočne Hrvatske	131
— Dragutin Feletar: Deveto izdanje Podravskog zbornika	133
— Dragutin Feletar: Monografija o Draganu Gažiju	131
— Dragutin Feletar: Dokumentirano kazivanje o NOB-u	135
— Tomislav Đurić: Prilozi za povijest varaždinskog bankarstva	136
— Vladimira Pavić: Deseti kongres Saveza Društava muzejskih radnika Jugoslavije	137
— Zorko Marković: Sastanak muzealaca Slavonije i sjeverozapadne Hrvatske	137
— Vladimira Pavić: Izbor zaštićene građe iz fundusa MMC	138
— Željko Tomičić: Afrička lovačka zbirka dr Zdravka Pečara u Muzeju afričke umetnosti u Beogradu	139
— Antun Kozina: Akcije muzeja 1983. godine — Likovne i druge izložbe u Krapini	140
— Ljubica Duić-Jovanović: Osnovan književni klub	144

AKCIJE	147
------------------	-----

Bilješke:

¹ J. Bedeković, *Natale solum magni ecclesiae doctoris sancti Hieronymi in ruderibus Stridonis occultatum*, Bečko Novo Mesto 1752.

² A. Horvat, *Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti Međimurja*, Zagreb 1956.

³ Naime, ol. veljače 1972. godine ova muzejska ustanova dobija svog prvog arheologa, autora ovog osvrta.

⁴ Prvo zaštitno iskopavanje poduzeto je 1955. godine od strane tadašnjeg Konzervatorskog zavoda Hrvatske na lokalitetu gotičke crkve u Mihovljanu kraj Cakovca. Prvo pokusno istraživanje organizirano je u Cakovcu 1966. godine na južnom obrambenom pojasu Starog grada. Vidi o tome bilješku pod brojem 20.

⁵ Zatečena arheološka grada Međimurja naime nije do tada bila obrađena na muzeološki način. Manji dio fundusa odjela prikupljen je na lokalitetima Belica i šljunčara kod Preloga zahvaljujući intervencijom tadašnjih muzejskih radnika A. Schultheisa i V. Kapuna.

⁶ Odjel je na svečani način otvoren 20. svibnja 1974. godine od strane tadašnjeg predsjednika Skupštine općine Cakovec mgr. Danijela Režeka. Relativno kasni datum otvorenja ovog odjela još jedan je pokazatelj, koji jasno govori o početku organiziranog rada na polju arheološke znanosti.

⁷ Uz ekipu dr. K. Vinski-Gasparini u ovom radu sudjelovala je i ekipa Muzeja Međimurja — Cakovec u sastavu Z. Tomačić, arheolog, B. Šimek fotograf-preparator, te I. Trojnik, radnik. Istraživanja u Goričanu organizirana su za potrebe znanstvene teme »Istraživanja tumula u sjeverozapadnoj Hrvatskoj i u Slavoniji«, čiji je nosilac dr. K. Vinski-Gasparini. Sredstva za istraživanja osigurao je Republički savjet za znanstveni rad SR Hrvatske.

⁸ K. Vinski-Gasparini, Osvrt na istraživanja kasnog bronzanog i starijeg željeznog doba u sjevernoj Hrvatskoj, Arheološka istraživanja u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, Zagreb 1978, str. 138 i d.

⁹ Radovima tijekom 1982. godine rukovodio je J. Vidović, arheolog — pret-historičar Muzeja Međimurja — Cakovec.

¹⁰ Radnu ekipu sačinjavali su: Z. Tomić, arheolog, rukovodilac istraživanja, B. Šimek, preparator-fotograf, J. Vidović, student arheologije i I. Višnjić, čistač u Muzeju Međimurje — Cakovec. Za obavljanje težih fizičkih poslova angažirana su na dva radna dana dva radnika.

¹¹ Naime, u stalni radni odnos primljen je na radno mjesto arheologa — pret-historičara J. Vidović.

¹² Z. Tomić, Zaštitna arheološka istraživanja u Martinu na Muri, Muzejski vjesnik 2, Koprivnica 1979, str. 40 — 43.

¹³ Vidi bilješku pod brojem 8.

¹⁴ Vidi bilješku pod brojem 12.

¹⁵ J. Vidović, Arheološka istraživanja u Međimurju u 1978. godini, Muzejski vjesnik 2, Koprivnica 1979, str. 35 — 37.

¹⁶ J. Vidović, Arheološka istraživanja starijeg željeznog doba u Međimurju, Muzejski vjesnik 5, Varaždin 1982, str. 34 — 37.

¹⁷ Z. Tomić, Cakovec — Stari grad, Arheološki pregled 8, Beograd 1966, str. 172 — 176.

Marina Šimek, Gradski muzej Varaždin

O VAŽNOM PALEONTOLOŠKOM NALAZU NEDALEKO LUSBREGA

Područje Ludbreških vinograda obuhvaća brežuljkast kraj koji se južno od Lusbrega, iz nizine uz tok Bednje blago uzdiže u prve obronke Kalničkog gorja. Lesno tlo, karakteristično upravo za ovaj

kraj, pogoduje uzgoju vinove loze, pa odatle i toponim Vinogradi, odnosno Ludbreški vinogradi. Uže područje, poznato pod udomaćenim nazivom Mali Segečak, evidentirano je od nedavno kao paleontološko nalazište.

Krajem 1982. godine urušio se dio strmog usjeka puta koji vodi prema Vinogradima. Ovakva urušenja rahlog prapora, izazvana obovinama i smrzavicama, ponavljaju se svake godine, pa se obično početkom proljeća mehanizacijom čisti i proširuje usjek puta, kako bi ponovo postao prohodan. Zahvaljujući jednom takvom odronu okomitog lesnog profila, otkriven je i spašen značajan paleontološki nalaz, koji će ludbreški kraj i ovaj dio sjeverozapadne Hrvatske uvrstiti među relativno malobrojna evropska nalazišta ove vrste (Sl. 1).

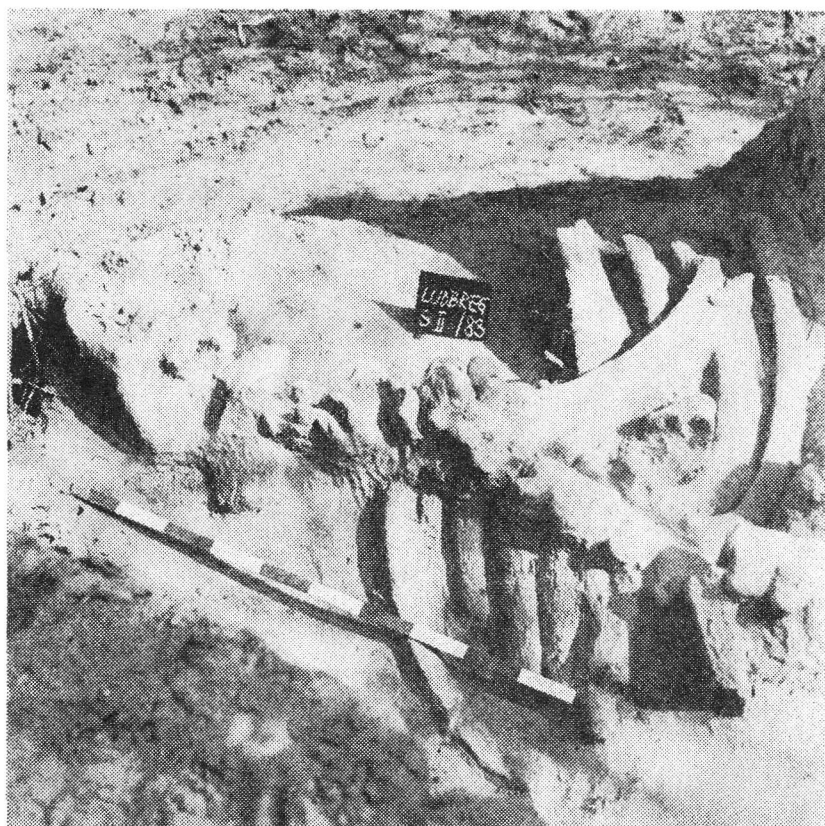

Usjek puta na Malom Segečaku. Kostii nosoroga pojavile su se u desnom profilu. (Snimio D. Puttar)

Nakon urušavanja obavijestila je Erika Ivančić Narodno Sveučilište u Ludbregu da je na Malom Segečaku, u visokom usjeku puta nedaleko svoje kuće za odmor primijetila životinjske kosti. Nekoliko fragmentiranih kostiju i zuba neuobičajene veličine pokupila je sa samog puta, te pohranila. E. Ivančić je očekivala da će informacija o nalazu biti proslijeđena Gradskom muzeju Varaždin kao nadležnoj muzejskoj ustanovi, te da će uskoro na teren izaći netko od muzealaca. Prošla su međutim puna dva mjeseca od njezinog nalaza; pošto su u međuvremenu urušavanja prapora otkrila nove kosti, a prolaznici su ih počeli lomiti i raznositi, E. Ivančić je sama obavijestila varaždinski muzej. Terenskim obilaskom lokaliteta utvrđeno je da se u profilu još uvijek nalazi veći broj kostiju koje pripadaju nekoj izumrloj životinjskoj vrsti. Prilikom pregleda sa-

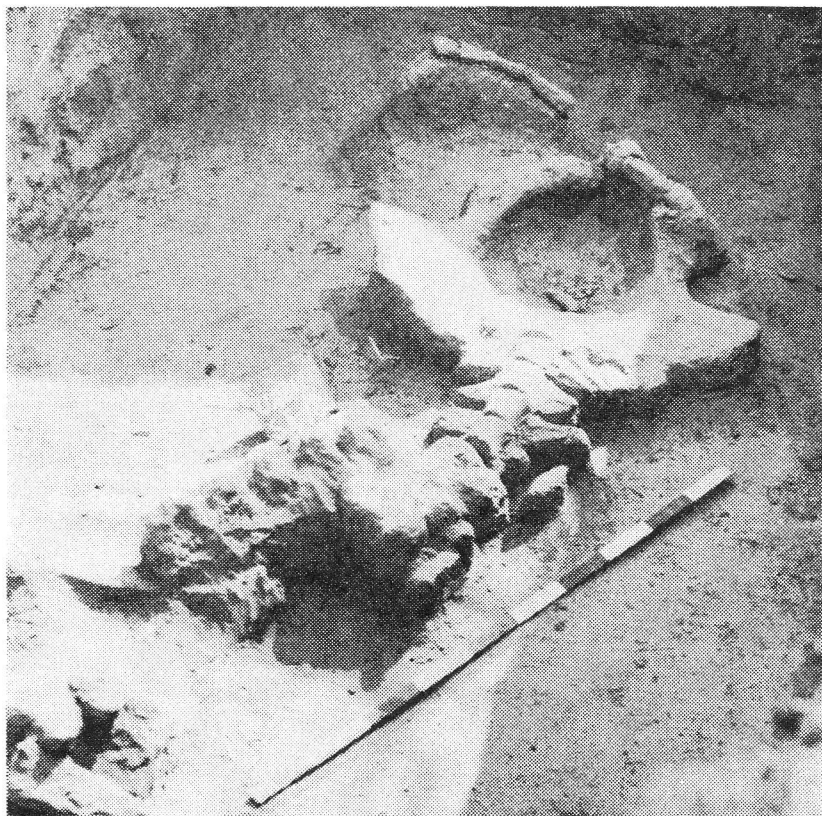
Početna faza čišćenja skeleta (Snimio D. Puttar)

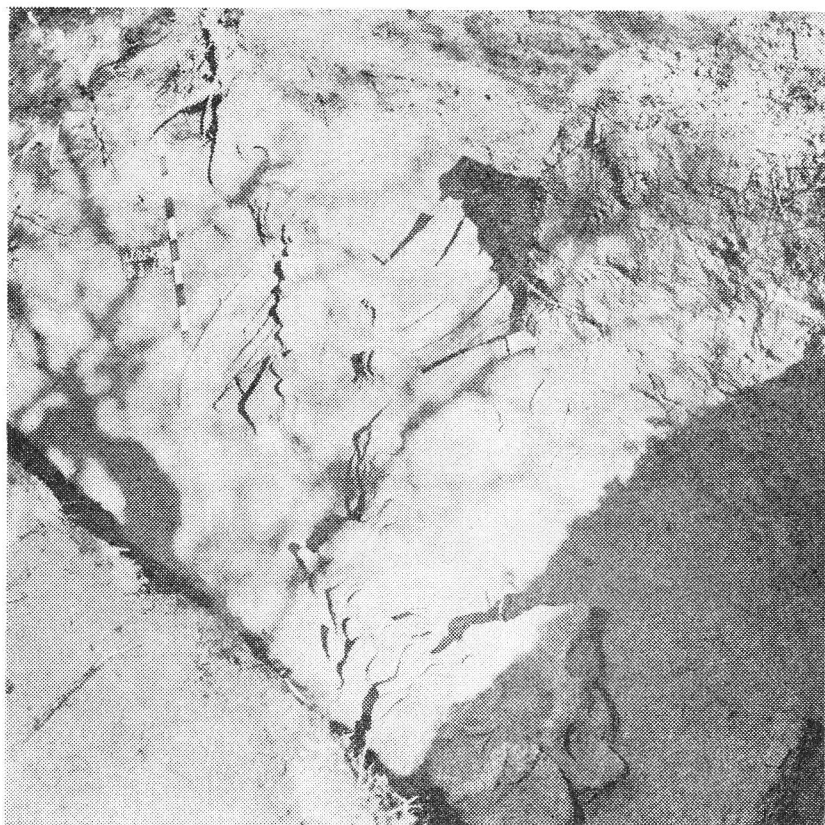
Očišćene kosti lubanje, dio kralježnice i rebra (Snimio D. Puttar)

mog mjesta nalaza ponovo je sakupljeno nekoliko poispadalih fragmentiranih kostiju, te dva zuba. Analiza zuba, a izvršili su je stručnjaci Geološko-paleontološkog muzeja u Zagrebu, pokazala je da se u nanosima lesa na Malom Segečaku nalaze ostaci ledenodobnog vunastog nosoroga (*Coelodonta antiquitatis*)¹, dakle izumrle životinjske vrste, tragovi koje u svakom slučaju predstavljaju važan paleontološki nalaz. Pojedinačno sačuvane kosti vunastog nosoroga pronađene su na nekoliko lokaliteta u Hrvatskoj: u Ferdinandovcu, Var. Toplicama, Županiji, Osijeku, Vukovaru, Grubišnom polju, u Virju i u spilji Vindiji². Ovaj predstavnik hladnodobne faunističke zajednice živio je u našim krajevima tokom gornjeg pleistocena, u razdobljima hladne klime odnosno stadijala.

Važnost nalaza bila je očigledna, iako se u tim prvim obilascima terena još nije mogao predvidjeti niti cjelokupan ishod predstojećih istraživanja, a niti stupanj očuvanosti i cjelovitosti samog skeleta, pošto je od zimskih urušavanja lesnih sedimenata i pojave fragmenata kostiju prošlo već nekoliko mjeseci. Sve veća ugroženost nalaza bila je evidentna, pa je Gradski muzej Varaždin izvršio sve pripreme za zaštitno istraživanje. U radovima su uz stručnjake Gradskog muzeja Varaždin učestvovali i stručnjaci Geološko-paleontološkog muzeja i Hrvatskog narodnog zoološkog muzeja iz Zagreba³. Radovi su trajali deset dana, a kroz to vrijeme istražena je površina od cca 17 m². Nekoliko manjih međusobno povezanih sondi sukcesivno

Dio kralježnice i kosti kukovlja (Snimio D. Puttar)

Pogled na otkriveni skelet (Snimio D. Puttar)

je otvarano iznad onih mjesta na kojima su se u profilu zamjećivale već oštećene kosti. Iskopavanje je bilo otežano zbog drveća koje raste na istraživanoj parceli, a i zbog opasnosti da se profil u dužini iskopavane površine odroni na put.

Već nakon prvih nekoliko dana moglo se zaključiti da se radi o izuzetnom paleontološkom nalazu: postepeno je, počam od lubanje koja je djelomično bila vidljiva u samom profilu usjeka, otkriven i očišćen gotovo kompletan skelet vunastog nosoroga. Na lubanju, a ona je zatečena u relativno lošem stanju pošto je kroz nju proraslo korijenje povećeg drva, nadovezivala su se u dužini od cca 3 m vrlo dobro očuvane kralježnice sa rebrima, te kosti kukovlja. Od kostiju nogu pronađeni su podalje od skeleta samo manji fragmenti.

Jedna lopatica izvirivala je iz samog profila udaljena čak 4 m od ostalog dijela kostura, što se najvjerojatnije može objasniti postmortalnim procesima na skeletu životinje, te klizanjima odnosno tektonskim pomicanjima lesnih nanosa. Uostalom, odroni, pomicanja i klizanja rahlog pjeskovitog tla još i danas mijenjaju konfiguraciju ovog terena (sl. 2, 3, 4).

Skelet je ležao na dubini od 110—120 cm od današnje površine, a zahvaljujući upravo nanosima prapora kosti su vrlo dobro očuvane. Kako bi se izbjegla opasnost od njihovog eventualnog oštećivanja prilikom vađenja, primjenjena je metoda gipsanja nalaza in situ. (Opis i foto-prikaz ove metode dati su u prilogu napisa.)

Poseban značaj našeg nalaza je u činjenici da smo ipak uspješni spasiti gotovo kompletan skelet izumrle vrste nosoroga. Podatak, da je do sada na području Evrope otkriveno svega nekoliko potpuno sačuvanih kostura ove životinje,⁴ svakako će podcrtati važnost nalaza iz okolice Ludbrega, ne samo za proučavanje hladnodobne faune ovih krajeva, već i za paleontologiju kao nauku uopće. Iako tek predstoji temeljita i detaljna obrada nalaza popraćena vršenjem različitih analiza (uključujući tu i ¹⁴C analizu), pretpostavlja se da je vunasti nosorog iz Ludbreških vinograda živio u zadnjem stadijalu würmske oledbe. Starost skeleta bi se prema mišljenjima paleontologa mogla za sada okvirno procijeniti na 14.000 — 20.000 godina. Ovo su naravno samo pretpostavke, dok će relevantne naučne činjenice o primjerku *Coelodonte antiquitatis* sa Malog Segečaka paleontološkoj znanosti biti dostupne tek nakon objave rezultata laboratorijskih i naučnih istraživanja.

Terenskim radom — iskopavanjem, vođenjem terenske dokumentacije, primjenom metode gipsanja i transportom do varaždinskog muzeja krajem ožujka 1983. godine uspješno je okončana prva faza spašavanja izuzetnog nalaza. Upravo je u toku druga faza — prepariranje i konzerviranje kostiju. Naime, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti — Zavod za paleontologiju i geologiju kvartara pod vodstvom akademika Mirka Maleza ponudio je Gradskom muzeju usluge besplatnog prepariranja i konzerviranja skeleta. Na temelju ove ponude sklopljen je između dviju ustanova ugovor kojim se Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti obavezuje da će do kraja 1984. godine, a nakon obavljene preparatorsko-konzervatorske obrade, varaždinskom muzeju predati kompletan paleontološki nalaz. S druge strane Gradski muzej se obavezuje da će Zavodu za paleontologiju i geologiju kvartara omogućiti znanstvenu paleontološku obradu nalaza, te objavu rezultata, a u ekspoziciji će uz izloženi skelet biti naznačeno da su prepariranje i znanstvena obrada izvršeni u ovom Zavodu. Tako će preparatorsko-konzervatorskom ob-

radom biti okončana i druga faza spašavanja skeleta vunastog nosoroga, a želja nam je da se i ona posljednja što prije realizira objavom rezultata istraživanja i konačno prezentiranjem rekonstruiranog skeleta u okviru nove stalne ekspozicije Arheološkog odjela.

Bilješke:

¹ J. Radovčić i N. Tvrtković, Nosorog u ludbreškim vinogradima, Priroda 9—10, godište LXXI, svibanj—lipanj, Zagreb 1983.

² M. Malez, kvartarna fauna Jugoslavije, Praistorija jugoslavenskih zemalja, I (Paleolit i mezolit), Sarajevo 1979, str. 66—67.

³ Nalaz je evidentiran na zemljištu Turek Franje iz Ludbreških Sesveta. I ovim putem zahvaljujem vlasniku na dozvoli za vršenje istraživanja. Stručni dio ekipe sačinjavali su: Simek Marina i Puttar Davor iz Gradskog muzeja Varaždin, Radovčić Jakov iz Geološko-paleontološkog muzeja u Zagrebu, te Tvrtković Nikola i Jalžić Branko iz Hrvatskog narodnog zoološkog muzeja u Zagrebu.

⁴ Usmeni podatak dra Mirka Maleza.

PRILOG: METODA GIPSANJA NALAZA IN SITU

U prethodnom tekstu spomenuto je da smo prilikom zaštitnog iskopavanja paleontološkog nalaza na Malom Segečaku primijenili metodu gipsanja in situ, kako bi se spriječilo eventualno oštećivanje kostiju u samom procesu vađenja. Čitav postupak smo, od obavljanja pripremnih radnji pa do posljednje faze foto-dokumentirali. Iako je našim muzejskim radnicima, a u prvom redu preparatorima i arheolozima metoda gipsanja poznata iz doduše oskudne stručne literature [kojom raspolazemo¹], većina nije bila u prilici da i u praksi, na terenu primijeni ovaj postupak. Možda će ovaj prilog — opis pojedinih faza i njihov foto-prikaz pomoći prilikom budućih primjena metode gipsanja na arheološkim ili paleontološkim lokalitetima sjeverozapadne Hrvatske.

Bilješke:

¹ Konzerviranje i restauriranje muzejskih predmeta (I dio: L. Losos, Nove metode konzervacije muzejskih zbirki), izdao Muzejski dokumentacioni centar, Zagreb, 1974, str. 128—131.

² Sve fotografije snimio D. Puttar.

1. ČIŠĆENJE — Sl 1

Nakon što je skelet bio u potpunosti otkriven, prišli smo finom čišćenju onog njegovog dijela kojeg smo namjeravali gipsati. Gipsali smo postepeno dio po dio nalaza, pojedinačne kosti ili pak grupe kostiju koje su činile manje cjeline. Četkicama i kistovima pažljivo smo skinuli suvišni les sa gornje i bočne površine kosti, sve do onog njenog dijela kojim je prilijegala uz tlo.

2. OBLAGANJE NAVLAŽENIM PAPIROM — Sl. 2

Nakon toga kost smo preko cijele njezine očišćene površine obložili sa 3—4 sloja tankog papira. Za oblaganje koristili smo papirnatu ubrusu u rolama koji se mogu nabaviti u gotovo svakoj trgovini. Svaki sloj papira dobro smo (pomoću kista) natopili vodom. Vrlo je važno da ovaj nanos papira bude dovoljno debeo, te da se njime prekriju sve površine i neravnine kosti, pošto on tvori izolacijski sloj koji će prilikom kasnije laboratorijske obrade omogućiti lako odvajanje gipsane obloge od same kosti.

3. OBLAGANJE TKANINOM UMOČENOM U GIPS — Sl. 3

Na sloj navlaženog papira počeli smo nanositi gazu koju smo prethodno umočili u već pripremljeni gips (gustoće vrhnja). Umjesto gaze može nam poslužiti bilo koja mekša pamučna tkanina. Tkaninu umočenu u gips nanosili smo također u 2—3 sloja i njome smo dobro prekrili sve dijelove kosti. Ova gaza ima funkciju neke vrste armature same gipsane obloge.

4. ZALJEVANJE GIPSOM — Sl. 4

Odmah po oblaganju tkaninom prelili smo, odnosno premazali kost još jednim slojem gipsa. Kod ove, kao i kod prethodne faze rada važno je da uvijek imamo pripremljenu dovoljnu količinu gipsa, kako bismo gipsanje jedne cjeline mogli obaviti brzo i kontinuirano. Zbog toga je neophodno potrebno da preparator ili arheolog koji obavlja ovaj posao ima barem jednog suradnika koji će mu pomoći. Prilikom naših radova čitav posao obavljalo je čak pet osoba: dvije su vršile gipsanje nalaza, fotograf je snimao sve faze postupka², jedan suradnik stavljao je oznake paralelno na već gotove, zagipsane cjeline i na njima odgovarajuće dijelove skeleta na terenskoj skici (zbog kasnije lakše rekonstrukcije kompletnog nalaza u laboratoriju), dok je jedan suradnik čistio već dignute i izvadene cjeline od suvišnog lesa.

5. POTKOPAVANJE — Sl. 5

Nakon premazivanja gipsom, te nakon što se gips potpuno stvrdnuo, počeli smo kost pažljivo potkopavati s njene donje strane, kako bismo ju mogli odvojiti od podloge.

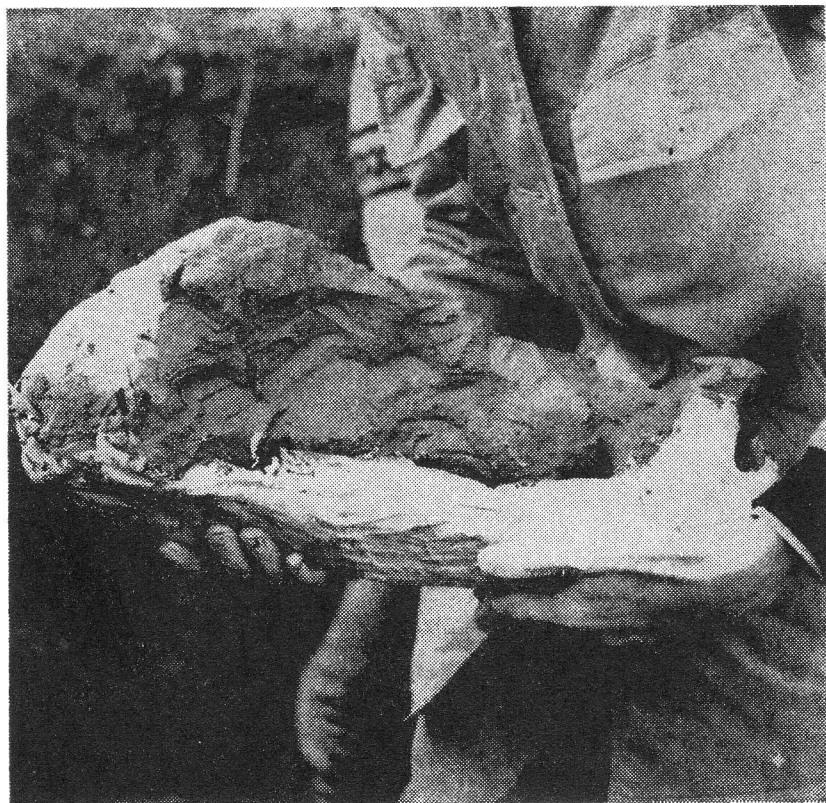
6. OKRETANJE — Sl. 6

Kost, odnosno grupa zagipsanih kostiju je potkopana s jedne i s druge strane, pa se dakle može odvojiti od podloge i okrenuti na zagipsani dio koji sada tvori čvrstu oblogu oko nalaza. Dizanje i okretanje pojedinih cjelina vršit će, ovisno o veličini cjeline, jedna ili dvije, ponekad čak tri osobe.

7. ČIŠĆENJE — Sl. 7

Učvršćena kost je podignuta i okrenuta na svoju zagipsanu stranu. Sada kost leži u tvrdom gipsanom omotaču, pa njezinu slobodnu stranu možemo pažljivo očistiti od suvišnog mesa.

8. PRENOŠENJE — Sl. 8

Zagipsane cjeline, oslobodene suvišnog prapora prenijeli smo sa samog mjesta nalaza do mjesta gdje smo izvršili sve pripreme za transport. Kostii smo pripremili za prijevoz na slijedeći način: svaku zagipsanu i označenu cjelinu umotali smo u najlon-foliju, kako bismo spriječili naglo isušavanje gipsanog omotača, tankog preostalog sloja lesa, pa i same kosti. Nakon toga položili smo dijelove skeleta, naravno sa gipsanom stranom prema dolje, u kartonske kutije djelomično ispunjene mekanim papirom, drvenom vunom ili komadima tanke spužve.